

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

J. V. CHRISTENSEN

TIDER OG SKIKKELSER
I MIDTSJÆLLANDS
HISTORIE

(VIII)

SÆRTRYK AF RINGSTED FOLKETIDENDE

RINGSTED
FOLKETIDENDES BOGTRYKKERI
1931

TRÆK AF MUNKEBJERGBY
OG BROMME SOGNES HISTORIE
GENNEM TIDERNE

Munkebjergby Sogn danner — ligesom Stenmagle Sogn — en geografisk Spids, der skyder sig ind i Holbæk Amt.

Yderst i Sognets nordlige Del ligger Landsbyen *Vedde*, der i gammel Tid har været en lille afsides liggende Bondeby. Dens Navn tyder — ligesom Nabo-byernes: *Tjørntved* og *Rude Eskildstrup* — paa gammel Skov. Rude betyder „det Ryddede“, „Ved“ er det gamle Navn paa Skov — et Ord af fællesnordisk Oprindelse (den store Skovstrækning „Tiveden“ i Midtsverige).

Da Navnet skulde forandres.

Foruden de her nævnte nyere Byer: *Vedde* og *Rude Eskildstrup*, ligger i Sognet de gamle Stambyer *Munkebjergby*, der har Navn af sin høje Beliggenhed, og *Døjringe*, hvis Navns Op-

rindelse er tvivlsom, men hvis Endelse „Inge“ tyder paa høj Ælde; rimeligvis er denne By i Bebyggelsestiden opstaaet først. Navnet skrives i 1682 *Dyringe*; Generalstaben med Støtte af afdøde Amtmand *Vedel* forsøgte at gennemføre Formen „Dødringe“, med hvilken Begrundelse véd jeg ikke. Mundtlig Overlevering fortæller, at en af Døjringes kendte Bymænd i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, Lars Christoffersen, en Gang truede Amtmand *Vedel* med, at hvis han kaldte Døjringe for Dødringe, saa skulde han aldrig faa noget Mindesmærke, naar han en Gang døde. Om dette gjorde, at Døjringe beholdt sit gamle Navn, skal lades usagt.

Af andre Bebyggelser af nyere Dato kan nævnes *Krogen* og *Lillevang Huse*.

Middelalderens Stor-Jordbrug.

Cistercienserne (Klosterbrødrene i Sorø Kloster) var fremragende Jorddyrkere.

De samlede Bønderbyer eller Dele af disse blev i Middelalderen flere Steder i Klosters Omraade omdannet til Storjordbrug, de saakaldte *Grangier* (et Navn, som gaar igen i England, hvor mange Herregaarde har Endelsen „Grange“).

Lederne var Lægbrødre, undergivne en lempelig Klostertugt.

Paa Sorøegnen oprettedes de første Grangier i Lyng (1182), Slagelsebo, nuværende Sorø store Ladegaard, (1186), og som Nr. 3 paa Sorøegnen kommer ca. 1190 *Munkebjergby*. Derved forandrede Navnet Bjergby til Munkenes Bjergby.

Senere kommer Nyrup (Lyng Sogn), Pedersborg m. fl.

For Munkebjergbys Vedkommende er det ejendommeligt at lægge Mærke til, at da der i 1682 optages en Fortegnelse over Agrene i Sognet, nævnes der en Aas, der hedder *Munkegods-Agre*. Fortegnelsen er ikke ledsaget af Kort, men efter Rækken af

Navne i Fortegnelsen synes Munkegodset at have ligget tæt op til Byen i nordvestlig Retning for denne.

Iøvrigt har hele Byen tilhørt Klostret og er efter Reformationen, da Klostret tilfaldt Kronen, senere blevet overgivet til Akademiet.

Af Jordebøger fra 1586 og 1697 fremgaar det, at Munkebjergby, Døjringe og Rude Eskildstrup hørte til Skolegodset.

Skovene i Munkebjergby Sogn hørte ligeledes til Sorø Skoles Herligheder. Bønderne havde Græsningsret til hver et Skovstykke — det kaldtes en „Tokke“ —; men Brænde maatte de ikke tage uden Anvisning. 1610 maatte Bonden Niels Rasmussen betale Erstatning for en afblæst Bøgegren, som han havde til-egnet sig.

Naar man gav sig under Klostret.

Klostergodset er ofte blevet samlet ved Gaver, ofte ved Mage-skifte, undertiden ved Køb.

Døjringe synes omkring Aar 1300 at være ejet af en Mand, der hed *Esbern Hamer*. Han synes at have overdraget sit Gods til Klostret af religiøse Grunde. Han tog — skønt ikke Munk — Ophold i Klostret, „hvor han senere ved den hellig Aands Førelse tog Medbroderskab“.

Man véd, at naar der blev givet saadanne betydelige Gaver, kunde Giverne betinge sig Livsophold af Klostret. En Skomagerenke i Slagelse, *Kirsten Nielsdatter*, skænkede saaledes 1482 sin Gaard i Slagelse til Klostret mod at faa Bolig „ved Klostrets Port“. Foruden sin aandelige Fornødenhed sikrede hun sig følgende Levemaade aarlig: 1 fedt Svin, 1 fersk Nød (en Oxekrop), 1 fedt Faar, 3 fede Gæs, en Fjerding Smør, 2 Skpr. Gryn, 2 Skpr. Salt, 1 Ol Sild om Fasten (da der ikke maatte spises Kød), 20 Oste, desuden daglig et Krus Proviant-Øl fra Præstekældereren (hvor Øllet vel var bedre end i

Folkekældereren), en fersk Ret fra Abbedens Stegers, 3 Kast Præstebrød og 4 Kast Svendebrød. Sult har hun ikke behøvet at lide.

Vedde synes omkring Aar 1400 at være kommet til Klostret, vistnok ved Mageskifte. Paa den Tid ejede Klostret 82 pCt. af Alsted Herred mod 25 pCt. i Aaret 1215.

Kirke og Munkegods.

Munkebjergby Kirke har oprindelig hørt under Sjællands Bispestol. Men meget tidligt sikrede Klostret sig ogsaa Herredømmet over Omegnens Kirker. 6 af disse, nemlig Lyng, Alsted, Pedersborg, Broby, Slaglille og Bjernede, hørte allerede til Klostret, da dette i 1462 sikrede sig Retten til Munkebjergby Kirke mod at sørge for Præst til denne (rimeligvis en Munk fra Klostret); til Gengæld fik Klostret Indtægten af Præstegaardens Jord i den fælles Bymark („Munkegods“?).

Den fælles Bymark — ja, det var den, Byens Beboere levede af, den, af hvis Grøde Skatter og Afgifter til Kloster og Bisp og Konge (dvs. Stat) maatte svares.

De tre Vange.

Munkebjergby havde som andre Byer tre Vange, den ene med Rug, den anden med Byg, Havre, Boghvede eller Blandkorn, den tredje med Græs. Vangenes Navne var:

Østermarken,
Aspevangen,
Lundsvangen.

Midt i Bymarken laa Munkebjergby. Den var før Udskiftningen en typisk Langby.

11 Gaarde har ligget paa Rad paa den søndre Side af Vejen, deraf de fire saa tæt sammenbyggede, at de har haft fælles Længe imod hinanden endnu saa sent som i 1789, da E. C. Stockfleth opmaalte Byen og dens Tiliggende.

Paa den nordre Side af Vejen laa 5 Gaarde noget mere spredte.

Nordvest for Byen ligger *Solbjergs* Agre, Navn efter en Banke, hvorfra Solnedgangen har vist sig i al sin Skønhed, muligvis et helligt Sted i den hedenske Tid.

Ø. f. Solbjerg og N. f. Byen laa *Ravnskær* (Ravnen var i visse Tidsafsnit en hellig Fugl. „Ravnebanneret“ i Vikingetiden).

N. V. herfor laa *Aspes Enge*, *Ravnebjergs* Agre og *Faurbjerg*.

Helt ude ved Atterup Skel laa *Harres Agre* (efter Navnet Harre eller Harg, et Jordstykke, der har tilhørt den hedenske Helligdom, „Hovet“ eller „Hargen“). Navnet *Hellede Enge* kan pege i samme Retning, men kan ogsaa have Hentydning til hældende Terræn.

Endvidere laa her Lille Tanges Agre. Omkring Eskildstrup Sø laa Mustes Eng, Tverenge, Nørremose.

Ude ved Rude Eskildstrup Marker laa Markstykker med

mærkelige Navne som *Skadetjørns Agre* og — længere inde — *Toss Agre* og *Taarestens Agre*.

Ved Bjergby Sø laa Vest for denne: Syvselle Eng, Griskilde, Korsholm, Stubs Agre og Præstebro Eng.

Ø. f. Søen laa Stolpeland Stykker, Busagre, Hestesvands Agre, Store Aalekilder og Søtofte Krog.

S. Ø. for Vejen til Holbæk, hvor denne svinger, laa

Leerbredder,

Dybendal,

Store Buske,

Kigelanger.

Nogle Uddrag af Vedtegninger, som Jorderne i Munkebjergby 1682 har faaet, fortæller med knappe Ord om Jordens Beskaffenhed:

Skadekilde Aasen — „ringe Boghvedejord, Sand og Gruud (d. e. Grus), hviler i 1 Aar, bruges i 4.“

Store Dybendal, „ringe Bog-

hvedejord, Sand og Gruud, hviler i 12 Aar, bruges i 2."

Lille Dybendal, det samme.

Ravnekær, „ringe Bygjord, Grus, ringe Muld, lerblandet."

Solbjerg, „sandet, gruudet (gruset) Jord med ringe Muld, tjenlig til Blandkorn eller Rug."

Bymænd i 1682.

Munkebjergby Bymænd var d. 24. April 1682 følgende. Hvor Gaarden er *øde*, dvs. uden Beboer, er tidligere Beboers Navn nævnt:

1. Oluf Jensen.
2. Jesper Olsen (øde).
3. Jens Larsen.
4. Oluf Rasmussen.
5. Niels Rytter (øde).
6. Hr. Jens Bergendahl (Præsten).
7. Jens Hansen (øde).
8. Jens Hansen.
9. Oluf Nielsen.
10. Rasmus Tudt (?).
11. Jens Pedersen.
12. Poul Nielsen.

13. Rasmus Jensen.
14. Niels Madsen (øde).
15. Hans Hansen.
16. Jens Olsen, Skrædder.

Fra Vedde.

Kommer vi til Vedde, møder der os andre Ejendomsforhold. Den 27. April 1682 begyndte Rebningen i Vedde By i Skovledsvangen, som var Bygmark, i den Aas, som hedder Lundeagre.

Der var paa den Tid 7 Bønder i Byen, nemlig Ole Jørgensen, Jens Lauridsen, Rasmus Rasmussen, Troels Lauridsen, Hans Pedersen, Niels Jensen og Niels Nielsen.

2 Gaarde ejedes af Henrik Bjelke, Tersløsegaard.

1 Gaard ejedes af Sekretær Schult, Hellestrup.

Hans Pedersen var Tingskriver og *ejede selv sin Gaard*.

1 Gaard tilhørte Erik Munch.
2 var Ryttergods.

1 Husmand „svarer til Erik Munchs Gaard her i Byen“.

**Da Mørup Bonde i Vedde skulde
udskiftes.**

4. Juli 1785 foreligger der Skrivelse fra Hans højgrevelige Excellence Ober Hoffmester og Amtmand Greve *Haxthausen* til Højvelbaarne Herr. Kammerherre, Baron og Amtmand von *Løvenskjold*, hvorved forlanges Mørup Gods' Bonde i Vedde, Niels Christensen, udskiftet af Fællesskabet med øvrige Byens Mænd, alle af Sorø Akademis Gods. Landinspektør Wiborg har foretaget Byens Opmaaling.

Forvalter *Hviid* fra Sorø Akademi var imod Udskiftningen, da den vilde blive „de øvrige Bønder i Byen til største Fordærvelse og Skade“.

Men Kommissionen sluttede sig til Planen om Udskiftning af Mørup Gods' Bonde.

Tilbage i Byen var der 5 andre Gaarde, der tilhørte Baroniet Holberg og Hellestrupgaards Gods.

Den 29. September 1790 udskiftedes disse 5 Gaarde ogsaa.

Udskiftningen indledes med en Taxation, der begyndte d. 23. August 1790 og udførtes af 2 Taxationsmænd, nemlig Christian Clausen, Store Grandløse, og Jacob Olsen, Svinninge.

„Efter Gaardenes Beskaffenhed og øvrige Omstændigheder blev det bestemt, at Gaardbeboerne Lars Henriksens og Niels Jensens Gaarde blev liggende i Byen og blev Niels Jensen tillagt Jordlodden Nr. 1, *Fruerlodden* kaldet, og Lars Henriksen Lod Nr. 2, kaldet *Hylde-lodden*.

Herefter *lodtrak* de tre øvrige Gaardbeboere og tilfaldt Peder Rasmussen Nr. 3 *Tvertornlodden*, Hans Hansen Nr. 4 *Højsteenslodden* og Hans Olsen Nr. 5 *Syllinge(?) -lodden*.

Sluttelig fordeltes ved Lodtrækning 5 Huslodder mellem Jens Ibsen, Christian Nielsen, Peder Christensen, Lars Svendsen og Niels Christensen.

Veddes tre Vange var før Uds kifningen 1) Kællingevaads-Marken (Vaad er den stedlige Udtale af „Vad“, Vadested), den laa Vest for Vedde, 2) Maglebjergsvangen (mod Øst) og 3) Mellemmarken (paalangs gennem Bymarken).

Ø. f. Byen laa *Ormdys*. S. Ø. for Byen Kvellinge Sted, Fuglehøj, Knøsene og Ringelsbjerg.

Kellingevaads-Agrene laa, hvor den gamle Vej fra Tjørntved til Atterup gik over Vedde Markskel.

Døjringe.

Døjringe skrives i 1682 Dy-ringe og har da sin Jord fordelt mellem følgende:

1. Jens Lauridsen.
2. Bjergby Kirke.
3. Jep Pedersen.
4. Peder Clausen.
5. Lauritz Bagger (øde).
6. Hans Jensen.
7. Gl. Hans Jensen (øde).
8. Søren Olsen.
9. Jørgen Pedersen (øde).

10. Jep Ibsen (øde).
11. Rasmus Pedersen.
12. Niels Laursen.

Vangene var:

Kedehøj- eller Toufids-Vangen,
Skovledsvangen,
Kællingevaadsvangen.

Paa Kortet af 1789 — det ældste, der findes over Byen — hedder Vangene:

Toelsbo-Vangen,
Store Skov Vang,
Brovang.

N. V. for Døjringe laa — efter Kortet —:

Naadekilde Agre,
Kedehøjs Agre.

S. V. for Døjringe:

Rcedholm,
Ornose,
Tranekjær.

Ø. f. Byen nær Vejen til Fuldbylaa bl. a.:

Kellingebjerg,
Løvehøj.

Helt mod Øst ved Byskellet laa Skovlyngen.

Helt ude ved Hellestrup Skel

laa Stolbjergs Agre og Enge, Gaaselyngsmose og Digsteens Eng.

Træk af Livet.

Nogle enkelte Træk til Belysning af de gamle Bønders Kaar i disse Egne kan hentes fra det fortræffelige Værk „Sorø-Bogen“, der ogsaa har tjent som Kilde for ét og andet af det foranstaaende.

1619—20 maatte Hans Hansen i M. Bjergby bøde 6 Mark for at have optaget en Bisværm i Skoven og fordulgt dette.

*

Ved Maglesø har ligget en Gaard *Søtorp*, der vistnok er blevet nedbrudt i Middelalderen. Navnet levede langt op i Tiden gennem Betegnelsen „Sørups Agre“.

*

1617—18 betalte *Niels Mogenssen* i Bjergby 20 Rigsdaler for sin Søn Laurids Nielsen for at fri ham for Overtagelsen af en Ødegaard i Kirke Fjenneslev.

Bønderne skulde svare:

- 1) Kongeægt, naar Kongen og hans Følge passerede,
- 2) køre det i Sorø Skove nedlagte Vildt til Kongens Køkken,
- 3) hente Varer i Korsør eller København til Skolens Husholdning.

Præster.

Lidt om Aandslivets Ledere i svundne Tider véd vi ogsaa at fortælle. Fortegnelsen over Munkebjergby-Bromme *Præster* ser saaledes ud:

- 1569: Christen Jespersen.
- 1610: Jesper Christensen.
- 1637: Jens Munch.
- 1655: Hjeronimus Knopf.
- 1661: Gert Hermansen Meyer.
- 1671: Hans Pedersen, Faxe.
- 1678: Jens Sørensen Bergendahl.
- 1706: Lars Nielsen Grønberg.
- 1728: Christen Christensen Schiønning.
- 1740: Adolph Jørgensen Jæger.

- 7/1 1757: Christian Lange-
marck (død uden at
blive indsat).
- 16/9 1757: Niels Jensen Albech.
1783: Christopher Nyholm.
1789: Christian Haundorph.
1813: Andr. Fr. Heggelund.
1820: Mathias Sørensen.
1822: John Chr. Lund.
1863: Nicolaj Carl Voetmann.
1870: Philip Chr. Gøtzsche.
1880: Anton Gregers Harald
Reimer.
1887: H. P. N. Budde Lund.
1896: S. A. Bergsøe.
1896: O. O. C. Trap-Friis.
1927: G. Harboe.

I Folkemunde lever der, saa-
vidt vi har kunnet fastslaa, ikke
mange Beretninger om de gamle
Præster. Om én af dem (J. C.
Lund, 1822—63) fortælles, at
han var en haard Negl. Ude bag
Ryde Vænge boede der en Klude-
kræmmer. En mørk Efteraars-
aften kom der Bud efter Præsten.
Kludekræmmeren lå for Døden
og vilde berettes. Lund havde en

gammel Karl, der netop den Aften nødig vilde køre for Præsten, da han havde andet Steds Ærinde. Da de kom til Ryde Vænge, kunde de ikke finde Vej. Karlen holdt paa, at de skulde vende om. Præsten eftertænkte, men sagde sluttelig: „Ja vend saa om i Guds Navn og lad F tage Pjaltekræmmeren.“ Det var jo ikke kristeligt sagt. Men saadan fortæller Sagnet. Senere, da Præsten kom hjem, slog vel Samvittigheden sig. Og for at dulme den klagede han til Sogneforstanderskabet over, at Vejene var saa elendige. Som Bevis anførte han, at han ikke havde kunnet naa at komme ud at berette Pjaltekræmmeren. Men Historien om Præstens Udtalelse var allerede kommet ud, og under en Retssag blev den fremdraget.

Om Sagens sluttelige Forløb har intet kunnet oplyses.

Skolens Mænd.

Blandt *Degnene* i Munkebjerg-

by er der Grund til at nævne nogle af de ældste. De har paa deres Vis sørget for den første Oplysning i en fjern Tid, da denne Gerning ikke sattes højt. Den første, man ved om i Anders Pedersens Degnekrønike, er *Christian Frederik Winther*, der var Student fra Slagelse Skole og 1714 kaldedes til Munkebjergby, hvor Boligen var forfalden og Embedet saa daarligt aflagt, at man stak Degnen ind paa en af de øde Fæstegaarde. Her synes Degnen at have udført et godt Arbejde. Hans anden Hustru hed Johanne Rasmusdatter, og hun skal nævnes, thi fra Chr. Fr. Winther og hende nedstammede i lige Linie Danmarks store Lyriker Christian Winther.

1746 kom en Holbæk-Student *Hans Henrich Maylandt* som Degn til Munkebjergby. Han ægtede en af Forgængerens Døtre, men døde allerede 1759.

Marquard Otzen var en Køge-Student. Han og Præsten vandt

i Forening en Proces mod Eje-
ren af Ødemarkgaard og sikrede
derved Degnekaldet 121¼ Daler
og Præstekaldet 32 Daler. „Naar
det regner paa Præsten, drypper
det paa Degnen,“ hed det *den*
Gang.

Den sidste af de gamle Degne
var en Nordmand *Peter Peter-*
sen. Han kaldtes 1779; hans
Hustru, født Boserup, døde kun
44 Aar gl.; han selv levede til
1807. Den gamle Degnebolig, der
var opført af Chr. Fr. Winther,
bortsolgtes Aaret efter.

*

Et Navn, der paa en helt an-
den Maade er bevaret, og som
ogsaa hører Skolen til, er For-
fatteren *Anton Nielsens*. Han
var en kort Tid i 1860'erne Læ-
rer i Munkebjergby, netop i den
Tid, da hans første Bondefortæl-
linger begyndte at komme frem
for Offentligheden. 1861—63 ud-
kom tre Bind „*Fra Landet*“, og
adskilligt tyder paa, at en Del af
Stoffet til disse er hentet fra

Sorøegnen, dels Egnen omkring Tjustrup Sø, men formentlig ogsaa Egnen omkring Munkebjergby. En Skildring som denne — i „Løbetossen“ — kan godt være hentet fra Munkebjergby: „Har Du nogentid lagt Mærke til, hvor smukt et Gærde, et simpelt Jordhegn kan se ud. Ellers vil jeg raade Dig til at gaa udenfor Byen og betragte Peder Jensens Gærde. Det hvælver sig med en saadan blid Skraaning til begge Sider . . . Det er beklædt med yndig blød Grønsvær, og denne Klædning er broderet med høj-røde Valmuer, blaa Klokker, gule Ranunkler . . .“

Anton Nielsen var ikke afholdt af alle paa Munkebjergbyegnen. En Del syntes ikke rigtig om hans Væremaade. Folk kaldte ham en „Vadmels-Grundtvigianer“. Han var meget folkelig i sin Væremaade. Karlen, der hjalp ham med Skoleloddens Dyrkning, skulde saaledes spise ved Bordet sammen med Anton

Nielsen og dennes Hustru. Hun, der var en Præstedatter, syntes ikke derom. Til Gengæld for-gudede Børnene ham. En af hans gamle Elever skrev til mig, at da de 50 Børn i laveste Klasse skulde tage Afsked med ham, var næppe et Øje tørt.

Lars Christoffersen i Døjringe har fortalt, at naar Anton Nielsen blev Forfatter, skyldtes det *Svend Grundtvig*, der fik sat ham i Gang med at indsamle Folke-minder. Dette blev senere til Folkedigtning.

Fra Bromme Sogn.

Oprindelsen til Navnet *Bromme* har man ingen Viden om. Det er enestaaende i Danmark. Ingen anden Landsby hedder Bromme. Derimod er der i skaanske Lande i hvert Fald én Landsby af dette Navn, Bromme eller maaske Bromaa. Men det er noget, der ofte gentager sig, at der er Lig-hed mellem Landsbynavngivningen i Skaane og Sjælland.

Paa mange midtsjællandske

Agre træffer man Navne, der utvivlsomt har Tilknytning til Tider, der kan henføres til Hedenskabet. Dette gælder saaledes: *Harretoft* ved Gyrstinge, *Smørbjerg* og *Ravnsbjerg* ved Jydstrup, *Torenlunde* mellem Tybjerg og Aversi, *Harreagre* ved Venslev i Sydvestsjælland.

I Bromme Sogn træffer man gennemgaaende ikke Navne af denne Beskaffenhed. Derimod møder man mange Navne, der ender paa „Høj“, sandsynligvis i de fleste Tilfælde Navne paa Kæmpehøje, saaledes *Store Maglebjerg*, *Klosterhøj*, *Baunehøj*, *Hoppenshøj*, *Mørkehøj*, *Bremerhøj* — alle paa Krøjerups Bymark.

Muligheden af en ældre Bebyggelse, der paa et senere Tidspunkt i Historien er veget for den nuværende, fremtræder gennem Navnet *Radinge Mose*, der er knyttet til et Omraade lige N. f. Krøjerup. Det er muligt, at der i dette Navn — med den

ældste Endelse i vor Landsbynavngivning „inge“ — skjuler sig Mindet om en længst forsvunden By fra en ældgammel Periode i vort Folks Historie.

Et andet Navn, der henleder Opmærksomheden paa en forsvunden Bebyggelse, er Navnet *Sørups Agre* ved Maglesø, som er nævnt i det foregaaende Afsnit. Det berettes forøvrigt, at *Esbern Snare* skal have haft en Gaard i Bromme Sogn, en *Søborg*, der er skænket til Sorø-kloster. Endvidere er der, hvor Krøjerup ny Skole er bygget, opgravet Murlevninger. Meget muligt, at vi da her, hvor der nu atter er et Midtpunkt, har været et Torp, der siden er omdannet til en større Gaard.

Rude Eskildstrups gamle Navn var Ruthemark.

Vidnesbyrd om Rydningsarbejder afspejler sig i Navne som: *Brederud*, *Krinkelrud*, *Skovrud*, *Tokkestykker* og *Trelholt-Stykker*. „Rud“ er det samme Ord

som „Ryd“, senere omdannet til „Rød“ (særlig kendt fra de nord-sjællandske Skovegne, hvor en Vrimmel af Landsbynavne ender paa „Rød“). *Rude Eskildstrup* har ikke dette Navn i 1688, kaldes kun Eskildstrup, men Navnets Forled er dog meget gammelt. I 1380 nævnes nemlig en Bebyggelse i Munkebjergby Sogn: *Ruthemark*, den ryddede Mark, og dette menes at være Rude Eskildstrup.

Endnu den Dag i Dag hedder det paa folkeligt sjællandsk ikke at „ryde“, men at „rutte“ et Stykke Skov eller et Stengærde.

Hejningsmosen (S. f. Krøjerup) og *Ollingemosen* (V. f. Krøjerup) er Navne, hvis Oprindelse er uforklarlig. Muligvis betyder det første Navn kun den hegnede Mose.

En ejendommelig Betegnelse for Agerstykker, som jeg ikke har truffet andre Steder end ved Krøjerup, er Navnet „Rekker“. Den forekommer i følgende Sam-

mensætninger: *Leer-Rekkerne*, N. f. Krøjerup, *Sandagers-Rekkerne* og *Legte-Rekkerne*, S. V. for Byen.

Disse Navne stammer alle fra et Kort fra 1791, men vi kan mHt. den gamle Navngivning komme endnu et Hundrede Aar længere tilbage i Tiden.

Det gamle Krøjerup.

Den 27. April 1682 begyndte nemlig Conducteuren *Jens Christensen* at maale i Bromme Sogn; han tog *Krøjerup* først og begyndte sin Gerning paa Markskelsaasen i Vaasevangen. Krøjerup By laa da som en tæt sammenbygget By. Der var 13 Gaarde i denne By; vi kender Navnene paa samtlige Byens Bønder. De hed: 1. Jens Larsen. 2. Lars Olsen. 3. Mads Svendsen. 4. Mikkel Jensen. 5. Peder Svendsen. 6. Niels Jørgensen. 7. Niels Olsen. 8. Jens Hermansen. 9. Jens Larsen. 10. Anders Christensen. 11. Jørgen Jansen. 12. Jep Larsen. 13. Lars Hansen.

Fortegnelserne fra 1682 rummer en Mængde af de gamle Navne. Gaar vi eksempelvis over Vaasevangen i Følge med to af de Krøjerup Bymænd, der var udmeldte til at hjælpe til ved Landmaalingen og Skyldsætningen, saa møder vi følgende Navne: Boelekrogen (maaske Bølekrogen). Markeskelsagre. Lille Markeskel. Stenbjerg Stykkerne. Lillevandfalds Agre. Storevandfalds Agre. Broeagre. Hyllestykkerne.

Hvert eneste Jordstykke faar sin Karakteristik, eftersom den er god Bygjord eller ond Havrejord — den daarligste Karakteristik. For Exempel:

Hauereagre: Sandgruudig Jord maa huile 6 Aar, saas 2 Aar med Boghvede. (Sandgruudig betyder sandgruset.)

Wosekrosager (?): Maa hvile 12 Aar, saas med *Boghvede*.

Boghvededyrkning er det mest udprægede Tegn paa Fattigdom.

Men vi gaar videre for at faa

et Indtryk af vore Fædres Fantasirigdom:

Stochstykkerne, Schourøgager, Kreuchelsagre (?), Bierrudsagre, Snoegager, Lille Ørnekulle, Stubsagre, Videbjerg Stykker, Tvedsholm Stykker og Tokkerne Stykker.

Om Sandestykker hedder det: *Hviler 18 Aar*, saas 2 Aar med Bøghvede.

Om *Lysholt Stykker*: Rødder og gruudig (d. e. gruset) Jord, hviler 12 Aar, saas 2 Aar med Bøghvede.

Pengehøjsagre.

Vaademark Stykker.

Østen for Lars Olsens Hauge var et Stykke Jord, om hvilken det hedder: „Jorden er *Nyllig opbrøtt* af Eng og staar over med Vand, er ey dyctig til andet end høe og aur“ (d. e. Hø og Havre).

„Krøgerup“ Bygmark kaldtes i 1682: Østermarken, og her laa bl. a.: Storkestykkerne, Leragre, Langagre, Stisagre, Degneagre, De smaa Hesleagre, Større Hesle-

skifter, Kraghoelager, Maglebjerg.

Store Brødagre: „Hviler 9 Aar, saas 2 Aar med Boghvede.“

Brødagre har intet med „Brød“ at gøre; det er de brudte, de nylig opdyrkede Agre.

„Et Hus, kaldet „Ryed“, ligger i den søndre Ende af Krøgerup By ind i Skoven, d. e. paa Anderschous Grund; det tilhører den højærværdige Hr. Peder i Persbor, som hannem formedelst hans Kalds Ringheds Skyld i forrige Tider skal være tillagt.“

Jorden er: „Rød Sand og *gruud* (d. e. Grus), hviler 4 Aar, bruges 2 Aar til Rug eller Boghvede.“

I Krøgerups Fæled (Sømarcken) laa bl. a.: Taagehøjs Krog, *Højelse* (?) Brink, Langeagre, Gammeltoft, Audagre, Egholmsaas, Skrabjerg (?), Barneagre (?), Mørkehøjsagre, Syvhøjsagre, Blomsterstykkerne, Brunesteens Stykker („Boghvedejord, Rødleer og Grud saas

i 2 Aar, hviler i 12 Aar"), Flædkier Stykker, Krogager, De store Hoppenshøjer, Lyngkær, Barne-maer-Stykker, Hørhave-Stykker, Sandstykker.

Gaardenes Jordtilliggende var mindre end i Nutiden.

Bønderne havde nogenlunde lige megen Jord. For Exempel: Bonden Hans Hansen havde af Jord: 1. Sort: 81,000 Kv.-Al., 2. Sort: 151,000 Kv.-Al., 3. Sort: 13,000 Kv.-Al., 4. Sort: 190,100 Kv.-Al. Han avlede „i Waange“ (d. e. i Vangene) $3\frac{1}{4}$ Læs godt Hø, $5\frac{1}{2}$ Læs Mosefoer. Hans Udsæd var ca. 30 Tdr. Det dyrkede Areal var ca. 35 Tdr. Land. Hans Hartkorn var 6 Tdr. gl. Htk. Han havde bl. a. 70,000 Kv.-Al. Jord, som skulde hvile i 30 Aar, og de gav $\frac{1}{4}$ Læs godt Hø om Aaret. Andre Omraader skulde hvile 12, 16, 15, 18, ja, indtil 26 Aar.

Bromme Plantage

blev paa Grund af Jordens daar-

lige Beskaffenhed udlagt af gammel Agerjord, da Jorderne udskiftedes omkring Aar 1800. Rimeligvis er herved to Bøndergaardes Jorder i Krøjerup blevet Skov. Navnene fortæller om gammel Opdyrkning.

— Begyndende ved Løng Bys Grænse har vi følgende Navne: Tvingsagre, Lyngsagre, Store og smaa Skjoldsteen.

Paa *Bromme* Mark blev udlagt til Plantage: Smaa og store Rands Høvder, Store og smaa Maglebjerg, Bredeagre, Krogagre. Af andre Navne paa Brommes Omraade kan nævnes: Store Horsemose, *Stentestykker* Nord f. Byen, *Vangeleds Stykker* S. f. Byen, Rennebjerg V. f. Byen, Avlegaards Agre, Spang Agre, Bogvads Agre, Tang Agre, *De galne Stykker*, Roland Stykker, Askestetter og *Nyvangs* Agre.

Bromme *Vange* var før Udskiftningen: Kirkevangen, Østermarken, Langevang.

Og slaar vi sluttelig et lille Slag over

Lille Ebberup

Vange møder vi følgende Navne: Kirkevangen, Banke-Vangen, Persager-Vangen.

Lille Ebberups Agre i Vangene omfatter bl. a. følgende Navne: „Poniels“ Mose, Globanken, Brenteagre, Barnebanken, Titemose, Teslebank, Græsvænge, Langagre, Holbæks Agre, Hønsemosen, Ærtebjerg, Kasmus-Agrene, Stentestykker, Breineagre, Skilderenge, Tulsøagre.

Med denne Række af Navne har vi taget et slutteligt Overblik over Navngivningen i Byerne i de to Sogne. Intet af disse Navne paakalder særlig Opmærksomhed, men er derfor ikke uden Interesse. Globanken er maaske et gammelt Udsigtspunkt, Brenteagre er de stejle Agre, Barnebanken, Titemose og Teslebank er uklare Navne. Skulde nogen af vore Læsere

kende disse Navne eller deres Betydning, vilde vi sætte Pris paa at høre derom. Kasmus-Agre er sikkert en Fejlhøring for Kassemosse.

Stodderklemme-Kroen og ældre Tidens Smugkrodrift.

Vor Tid har jo godtgjort, at der ikke er Tale om, at Jeppes „Bjerget“ eller selve „Jeppe paa Bjerget“ har noget Tilhørsforhold til Munkebjergby. Men alligevel var det et Par Slægtled tilbage en Tro paa Egnen, at Stodderklemme-Kroen var opstaaet som Udskænkningssted for Jakob Skomager, og at det var dér, Jeppe drak de Snapse, der blev Udgangspunktet for hans Ophøjelse og følgende Fornedrelse.

Stodderklemmen har — hvad jo Navnet heller ikke gør Fordring paa — aldrig været noget fremtrædende Sted. I gamle Tider, da Aamosefolkene skulde køre deres Tørv til Byerne for at gøre Forretning dermed, var

Stodderklemmen deres Bedestad.

Hvor gammel Stodderklemmekroen er, véd vi ikke. Men vi véd, at i gammel Tid har det fugtige Element spillet en Rolle i Husholdningen.

At *Smugkroerne* i Egnen N. f. Sorø har paakaldt Myndighedernes Indgreb, fremgaar bl a. af mange Oplysninger i Sorø-Bogen. I Aarene 1655—56 maatte Anders Væver, Niels Brygger, Iver *Skolemester*, Frederik Skræder og Oluf Fisker, alle i Pedersborg, bøde hver 10 Rigsdaler for ulovligt Krohold.

I 1625—26 maatte samtlige 10 Bønder i Bromme bøde hver 2 Lam for ulovlig Gildesdrik. Og Øllet havde de købt hos *Mølleren i Bromme*, der i den Anledning maatte bøde 12 Rigsdaler.

Den Møller, der sad paa Bromme Mølle i Christian den Fjerdes Tid, synes i det Hele taget at have passet andet end sit Mølle vand.

Han hed *Jens*, og *Jens Møller* er Gang paa Gang paa det sorte Brædt. I 1611 maa han bøde en Tønde Havre for ulovligt at have hugget en Hasselgren — en streng Straf for Skovtyveri.

I 1626 maa samme *Jens Møller* bøde 12 Rigsdaler for at have holdt Smugkro, og 1628 maa samtlige 10 Bromme-Bønder atter bøde hver 2 Lam for ulovlig Gildesdrik, og Mølleren, hos hvem de købte Øllet, maa op med 3 Lam.

Og endelig i 1635 maa han betale 130 Rigsdaler for at have snydt paa Malt, der var indleveret til Formaling.

To Bønder i Krøjerup — *Rasmus Reer* og *Jens Fynbo* -- havde i 1612 trukket hinanden i Haaret („Haardragning“) og maatte derfor bøde en Tønde Havre.

Da Hestene var flere end Køerne.

Fattigt og smaat var det for Bønderne. Paa Sorø Akademis Gods regnedes den almindelige

Besætning paa en Helgaard (8 Tdr. gl. Htk.) at være: 4 Heste og 4 Hopper samt 2 Foler (Plagge), 4 Køer, 2 Kvier — altsaa dobbelt saa mange Heste som Køer — og 8 Faar. Svinenes Tal bestemtes af Adgangen til Olden i Skovene, hvor de levede Friluftsliv.

Indboet var fattigt. Man har Fortegnelse over det fra en Gaard i *Bromme* (1711).

Møblerne var: 1 gl. Fyrrebænk, 1 lang Fyrrebænk under Vinduerne, et Fyrreskab med Laas, 1 Gaasebænk af Fyr og 1 af Eg, 1 gl. Slagbænk, 1 Egeskab og 3 Stole. Endvidere: 1 Fyrre-Kistebænk, 1 gl. Egekiste, 1 lille Egebordblad med Fod.

Ølflasker, Tallerkener, Kærne, Mælkekander, Fjerdinger, Sibøtter, Spande og Stripper var alt af Træ.

Derimod var der 1 Messing-Lysestage, 1 Støbekande, 1 Jerngryde, 1 Malmgryde, 1 Messingkedel, 1 indmuret Kobberkedel.

En Del Lagener og Dynere og forskellige Værktøj.

**En Fremskridtsmand
paa Christian IV.s Tid.**

Vidnesbyrd om Enkeltmands Fremdrift er der ikke mange af. Dog har der i 1613 levet en Bonde i Krøjerup, der hed *Rasmus Skaatte*; han betalte Akademiet en Td. Havre for Ret til at *lade sin Tofte indelukke*. Det menes at være nydyrket Jord. Muligvis er det en fremskuende Mand, der har ønsket at have et Sted for sig selv, der aldrig berørtes af Fællesdriften. Men om Rasmus Skaatte hører vi kun den ene Gang, saa vi kan kun gøre os Gisninger om ham.

Af andre Begivenheder, der hører Egnen til, er følgende at nævne:

Paa Maglesø

drukne en Sommernat for mange Aar siden mange Unge, som var sejlet ud i en Baad, der gik i Stykker. Ligene blev bragt

i Land, dels paa Øen i Maglesø, dels i Krøjerup. Kisterne var opstillet i P. Rasmussens Gaard, og Ligene blev begravede i Fællesgrav paa Bromme Kirkegaard.

Ved Bavnehøjen

har det spøget i Mands Minde. Selv yngre Folk har været betænkelige ved at gaa der forbi ved Aftenstid, fortæller man. Man har set „nogle smaa Folk“ komme ud fra Højen.

Hoppenshøjen

ligger op imod Skovbrynet. Ogsaa til den knytter der sig *Sagn om Underjordiske*, dog uden nærmere Angivelse af, hvorledes de har teet sig.

Mølleren i Vedde.

Inden vi slutter Afsnittet om Munkebjergby og Bromme Sogne, er der Grund til at dvæle ved en Mand, som allerede gik bort for 35 Aar siden, men hvis Navn endnu ikke er glemmt i Hjemegnen: Møller *Peter Jensen* i

Vedde. Naar hans Navn kommer ind i disse Skildringer, skyldes det en lille beskeden Bog: „Fortællinger og Digte af *P. Jensen*“, som i 1896 er blevet udgivet af hans Familie gennem Peter Svegårds Boghandel i Sorø. Det er en af hans Byfæller, der har bevaret Bogen af *P. Jensen* og har sendt den til „Folketidende“, og det siger jeg ham Tak for.

Den lille Bog er selvfølgeig ikke som Litteratur at betragte et Mesterværk. Men alene det, at en Haandens Arbejder saa tidligt — *P. Jensen* døde, da han var 47 Aar — har faaet Tid og Lejlighed til at optegne sine Tanker, endog at iklæde dem Novellens eller Digtets Form, og at pietetsfulde Slægtninge har sørget for, at det lille Arbejde af denne Art er blevet bevaret for Eftertiden, er noget ret enestaaende. *Peter Jensen* har selv i et Digt: „Skynd Dig!“ sat som et Motto over sin Livsgerning:

Hvis Du har varme Tanker,
 spar ej paa milde Ord;
 drag Dig det vel i Minde,
 at Du skal snart forsvinde
 dybt i den tavse Jord.

Naar det lille Digt er skrevet,
 vides ikke; men dets Indhold ty-
 der paa, at der bag dets Ønsker
 om at skynde sig ligger en Anel-
 se om, at Livsdagen hælder:

Den Kærlighed, Du føler
 lad ud i Flammer slaa!
 Skynd Dig! Betænk Dig ikke,
 om nogle Øjeblikke
 kan ved Din Grav man staa.

Genlyd af andre Verslinier
 spores vel i disse; men alligevel
 er der noget umiddelbart og op-
 rigtigt i Digtet, ud af hvilket
 man læser om et bevæget Sind.
 Og dette kommer endnu stærkere
 til Orde i et lille Digt: Sørge-
 sang ved en kær Datters Død.
 Lidt ubehjælpsomt skildrer han
 Glæden over en kær lille Piges
 Fødsel i 1875 — netop paa hans
 egen Fødselsdag — og over al
 den Kærlighed, der kan ud-

den 13. Januar 1847 og maatte, som det altid har været god Skik i Landbohjemmene, tidligt tage Haand med i Arbejdet. Fra 6 Aars Alderen vogtede han Gæs. Nutiden ser anderledes paa mange Ting. Men den ser sikkert fejl, naar den tror, at Børns tidlige Medhjælp i *Hjemmet* lægger et Tryk paa dem. Tværtimod — næppe noget Barn, som har levet i et Hjem, hvor det fik Lov til tidligt at gøre Nytte, glemmer nogensinde den Glæde, som en Fars og Mors Anerkendelse af ydet Arbejde bereder et Barn. Noget andet er det selvfølgelig, om Barnet tidligt kommer ud hos Fremmede. Saa bliver Tilfældet mere indviklet.

Skolegangen fik han liden Glæde af. „Tampen“ var det eneste „pædagogiske“ Hjælpe-middel. P. Jensen fortalte selv senere, at det eneste, han lærte, var at „ta' Tav“ — som det kaldtes.

Hjemmets ofte svære Arbejde

blev hans Beskæftigelse gennem de første Ungdomsaar. Men saa var det, at han som 18-aarig kom i Aftenskole hos Anton Nielsen. Her indhentede han en Del af det, som Skolen havde forsømt, og han blev saa indtaget i Anton Nielsen, at han ønskede at komme i Huset hos ham. Hans Undselighed gjorde imidlertid, at han aldrig fik rettet nogen Henvendelse i saa Henseende; men Arbejdet i Aftenskolen deltog han i, saalænge der var Mulighed derfor. Anton Nielsen lagde Mærke til den alvorlige og lærelystne unge Mand og vilde paavirke hans Fader til at lade ham komme paa Højskole. Men det blev der ikke noget af. I den Henseende hørte P. Jensens Far til de gammeldags.

P. Jensen var allerede som 16-aarig kommet i Møllerlære paa den Mølle, som han siden overtog. Efter at have aftjent sin Værnepligt giftede han sig,

og i 1869 overtog han Vedde Mølle og Møllegaard.

I de 25 Aar, han virkede paa Egnen, kom han paa sin Vis til at øve en ikke ringe Indflydelse. Det Politiske, som optog den Tids Bønder saa stærkt, synes ikke at have ligget i Forgrunden hos ham. Men sociale Spørgsmaal, Smaafolks vanskelige Kaar, kristelige Spørgsmaal og først og fremmest Afholdssagen optog ham stærkt. I den lille Bog om og af ham staar der, at han paa ingen Maade forsømte sin Gaard og sin Bedrift, fordi han ofrede en Del af sin Tid til Aandens Pleje; tværtimod, han var en af vore dygtigste Landmænd, og den ikke lille Kreds, hvori Møller Jensens Navn var kendt, vil — hedder det videre — sikkert indrømme, at der ikke siges for meget, naar der siges, at han i det Hele var en virksom og stræbsom Mand.

Fortællingerne i den lille Bog om ham er dels i Novelleform.

Morsomme Paafund om sine Husdyr har han givet Udtryk for i nogle Vers om „Dyrenes indbyrdes Enighed“:

For nylig var hos mig en Hest,
han sagde, da han kom,
at Koen hun fortjente Tæsk
paa hendes store Vom:
„Hun propper sig med Drikke,
saa hun er altfor tyk,
hun stanger Frederikke —
nej, uh! hvor er hun styg!“

Paa lignende Vis skildrer han de andre Dyrs Tanker.

Noget af det Kønneste, han har skrevet, er et lille Digt „Foraar“, i hvilket man møder en Naturglæde, som ikke er helt almindelig, og som i hvertfald sjælden giver sig saa umiddelbare Udtryk:

Jeg blev en Dag fra min Stue
kaldt ud af Fuglenes Sang,
der mødte mig dør et Skue,
som vidt i det Fjerne sig svang.
Den Ven, jeg ventede med Længsel,
drog mildt fra Kyst og til Kyst
og sprængte mangent et Fængsel
højtideligt, sælsomt og tyst.

Jeg saa den syngende Lærke,
 jeg saa den livsglade Stær,
 lyksaligt kunde jeg mærke
 de gyldne Solstraalers Skær;
 og ud sprang Hylstrene grønne;
 ud sprang hver Blomst med Duft,
 og Bøgens Fryndser saa skønne
 brød ud i Foraarets Luft.

Det var, som Rødtjørn blev dyppet
 i Aftenens dejligste Sky,
 og Engen — som den blev dryppet
 med Guld og Perler paany.
 Omkring den spejklare Kilde
 blev slynget Blomster i Krans.
 Det Hele viste sin milde,
 romantiske, drømmende Glans.

I dette Digt har han fundet
 fyldigere og selvstændigere Ud-
 tryk for sine Tanker end i noget
 af de andre. Ofte former hans
 Ord sig som religiøse Tanker, en
 stilfærdig Gudhengivenhed, i
 hvilken han finder Hvile, naar
 Tingene her tegner sig usikkert.
 Det Samme møder vi i det lille
 Digt, hvormed vi vil slutte, og
 som handler om Aarsskiftet.
 I dette taler han først om det
 gamle Aar, Klagerne over det
 o. s. v.

Hvad bringe vil det nye Aar,
véd Gud kun i det Høje;
dog véd vi, hvad saa Verden spaar,
det kan ej alle føje.
Vi véd ej, hvem der skal faa Bud,
vi véd ej, hvad der kommer.
Dog venter jeg af Himlens Gud
tilsidst en evig Sommer.

Den 23. September 1894 døde
Møller Jensen. Et stort Følge
ledsagede ham til hans sidste
Hvilested paa Munkebjergby
Kirkegaard.
